

І. Б. Усенко

Одеська радянська республіка

ОДЕСЬКА РАДЯНСЬКА РЕСПУБЛІКА (ОРР) – неофіційна назва регіонального утворення, територія функціонування одного з обласних (крайових) об'єднань Рад у межах Одеської області, що виникло відповідно до рекомендацій Всеросійської наради Рад (березень 1917). Теоретично мала охопити Херсон., Бессараб., Таврій. губ., частково Поділ. і Волин. губ., фактично ж до ОРР входили Одеса (столиця ОРР) та низка повітів Херсон. губ. й Аккерман. пов. Бессараб. губ. Обласним центром Рад тут був багатопарт. за складом Центр. виконав. комітет Рад і солдат. (матрос.) комітетів Румун. фронту, Чорномор. флоту і Одес. обл., більш відомий як Румчерод. Заснування ОРР пов'язане із перемогою зброй. повстання проти УЦР в Одесі 13–17 (26–30) січня 1918 під керівництвом Військ.-рев. комітету, створ. 4–5 (17–18) січня 1918 представниками фабрично-завод. комітетів, гарнізону та флоту за участі чл. Румчероду на чолі з В. Юдовським. Надалі Румчерод проголосив себе вищим органом влади в Одес. обл. і на Румун. фронті, визнаючи, хоча і не завжди послідовно, підпорядкування органам рад. влади у Петрограді (нині С.-Петербург) і Харкові. Рад. владу в ОРР також представляли вже переважно більшовизовані Ради робітн., солдат. і селян. депутатів, їхні виконавчі комітети і президії (ці представниц. органи, що діяли як окремо, так і у формі спільних засідань, у січні 1918 об'єдналися в Одес. раду). Саме з ініціативи об'єднаних президій Рад обрано тимчас. Нар. комісарів Одеси (фінансів, харч. справ, праці й друку). На об'єднаному засіданні Румчероду і президій Рад 29 січня (11 лютого) 1918 створ. обласну Одес. раду нар. комісарів на чолі з головою Румчероду В. Юдовським. До її складу входили: П. Старостін (комісар праці), Л. Рузер (фінансів), О. Хмельницький (юстиції), П. Кондренко (із мор. справ), О. Макар (охорони здоров'я), В. Обуховський (нар. контролю), А. Христюв (керуючий справами) та ін. З часом Одес. рада нар. комісарів, в якій абсолютну більшість мали чл. більшов. партії, став не лише виконав. владою, а й єдиним органом законодав. влади, а Румчерод як орган із широким парт. представництвом відтоді виконував лише контрол. функції. До керів. органів ОРР разом із більшовиками та лівими есерами входили анархісти, ліві меншовики, бундівці. Органи влади ОРР розбудовували новий адм.-госп. апарат на місцях, організовували запровадження робітн. контролю на пром. підприємствах, розпочали націоналізацію промисловості й транспорту, боролися із саботажем і безробіттям, намагалися налагодити самооборону насел. і започаткувати місц. органи політ. розвідки, правопорядку та суду, здійснювали заходи у галузі культури.

будівництва. Нова влада мала значні фінанс. труднощі, в обігу, як і за ін. режимів, були розмінні білети (випускали від імені Одес. міського самоврядування). Фактично незалежно від Одес. ради нар. комісарів і комісаріату юстиції, часто навіть у конфронтації з ними, але від імені рад. влади діяв Рев. трибунал, сформов. ще у грудні 1917 матросами. Центр. заг.-рос. владу у питаннях зовн. політики та військових в області представляла Верховна автономна колегія з рос.-румун. справ РНК РСФРР на чолі з Х. Раковським. На владні повноваження у місті також претендували Одес. міська дума, Рада нац. комісарів та Об'єднана рада безробітних, що знаходилася під впливом анархістів. Загалом ОРР як держ. утворення не була належ. чином уконституїована, не мала свого громадянства, держ. символіки, чіткої ієрархії нормативно-правових актів тощо; у повсякден. житті часто послуговувалася декретами рад. влади Росії. Гол. завдання всіх органів влади ОРР – оборона від наступу румун. військ. Оголошено добровіл. призов, згодом – мобілізацію робітників до рев. війська, сформовано Особл. одес. армію під командуванням П. Лазарева, створ. лінію оборони по Дністру. Водночас рев. влада фактично дозволила формування озброєних добровіл. загонів, чим скористалися не лише парт. організації, а й окремі групи та особи (іноді зі злочин. минулим). Самоправні військ. організації, що фактично не підпорядковувалися нікому, але діяли від імені рад. влади, тероризували насел. і навіть органи влади, здійснювали побори, незаконні реквізиції тощо. Серед відомих рад. командирів регуляр. частин і нерегуляр. загонів ОРР – Г. Котовський, О. Дундич, Я. Блюмкін, М.-Я. Вінницький (Мішка Япончик). 14 лютого 1918 заг. командування Румун. фронтом і Одес. червоною армією перебрав на себе М. Муравйов, який прибув з Києва разом із 1-ю рев. армією. Новий командувач підпорядкував собі не лише армію., а й матрос. загони, отримав диктатор. повноваження, ініціював запровадження в Одесі стану облоги (тривав 2 дні), активно пропагував і реалізовував методи рев. терору. Під його впливом наприкінці лютого Румчерод прийняв постанову про арешт найбагатших одеситів із вимогою викупу в 10 млн карбованців. З ініціативи С. Гутника викуп зібрано і заручників 4 березня звільнено. Після перших вдалих військ. дій на Румун. фронті 22 лютого 1918 у м. Ясси (Румунія) представники ОРР та Верхов. автоном. колегії з рос.-румун. справ РНК РСФРР розпочали переговори з представниками уряду Румунії, що завершилися 9 березня 1918 угодою про вивід у 2-місяч. строк румун. військ із тер. Бессараб. губ., однак через наступ на одес. напрямі військ Четверного союзу ця угода не була виконана. Після переїзду вищих органів влади Рад. України до Києва подальше існування ОРР почали вважати проявом небажаних децентраліст. тенденцій у держ. буд-ві. 28 лютого 1918 проголошено реорганізацію Одес. ради нар. комісарів в обл. виконав. комітет Рад робітн., солдат., матрос. і селян. депутатів (голова – П. Старостін), до відання якого мали перейти цивіл. справи, залишаючи за Румчеродом заг. керівництво військами та дипломат. справами. Загалом в умовах політ. й екон. кризи авторитет органів влади ОРР стрімко падав, їхні рішення саботували. У зв'язку з наступом військ Четверного союзу, здійснити належ. опір якому дезорганізов. рад. війська не мали можливості, Одес. рада нар. комісарів і Румчерод вирішили здати місто без

бою і домовилися з австр. командуванням про безперешкодну евакуацію рад. військ. 13–14 березня 1918 Одесу окупували війська Четверного союзу. Частину органів влади і зброй. загонів ОРР переправлено на суднах Чорномор. флоту до Севастополя, м. Керч і Феодосія (нині обидва – АР Крим), частина сухоходом відступила до Миколаєва. Спроба вивести кошти з держ. скарбниці та банків. цінності не мала успіху через зброй. опір євр. дружини і деяких ін. загонів самооборони. Збереглися відомості про об'єднані засідання Румчероду, Одес. ради та Одес. ради нар. комісарів 18 і 19 березня 1918 у Феодосії, після чого більшість органів ОРР припинила своє існування. Румчерод ще деякий час існував як організація біженців у м. Ростов-на-Дону і Єйськ (обидва – Росія), а у травні 1918 оголосив про саморозпуск. Деякі керівні діячі ОРР згодом посіли важливі пости у рад. держ. апараті. Документи Румчероду й Одес. ради нар. комісарів нині зберігаються у Центр. держ. архіві вищих органів влади і упр. України (Київ).

Рекомендована література

1. Христов А. Румчерод в подготовке октябрьской революции // Літопис революції. 1922. № 1;
2. Октябрь на Одешине: Сб. статей и воспоминаний к 10-летию Октября. О., 1927;
3. Кіров А. Румчерод і Раднарком Одеської області в боротьбі за Жовтень // Літопис революції. 1927. № 5–6;
4. 1928. № 1;
5. Шишко О. Г. Одеська радянська республіка: Від узурпації влади до її краху // Пд. України: етноістор., мовний, культур. та реліг. виміри: Зб. наук. пр. 3-ї Міжнар. наук. конф., 15–16 квіт. 2011, Одеса. О., 2011.

Бібліографічний опис:

Одеська радянська республіка / І. Б. Усенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74982>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).